

EENE LIJST
 EN
KORTE OPHELDERING
 VAN EENIGE
 FRIESCHE WOORDEN,
 SPREEKWOORDEN EN SPREEKWIJZEN,
 DOOR
R. POSTHUMUS.

(Vervolg van deel IV, blz. 304.)

H*inchje*, hangen. *Hij hinget oppe stoel*, hij hangt, ineengedoken, of gekrompen, op den stoel; *wat behingeste der sa mál?* tegen een kind, dat op zulk eene luije wijze meer op den stoel ligt, dan zit, wat hangt gij daar zoo lomp en vreemd? Ook zegt men nog wel: *wat is dat for in gehinch?* wat is dat voor een onmanierlijk hangen op den stoel? wilt gij wel eens aanstonds fatsoenlijk daarop zitten gaan? *Omhinchje*, van een, die gaande en staande is, een sukkelaar; die nu eens zit, dan staat en nu eens weder gaat. Het herhalende *omhingelje* wordt van dezulken gebezigt, die, uit afkeer van allen arbeid, niets doen dan omdrentelen, en van de eene plaats naar de andere gaan. *Hij het him forhinge*, figuurlijk, hij is ongelukkig getrouwd. *Hij lit it breed hinchje*, hij laat het breed hangen, van eene groote vertooning in kleeding en andere

uitwendigheden gebruikt. In eenen min of meer soortgelijken zin, vooral van iemand, die met woorden voor meester opslaat, wordt gezegd: *hij het it swyd behâden*, hij houdt en gedraagt zich buitensporig. *Tusken hinchjen in wierchjen*, tusschen twee groote gevaren staan. *Hinchjen het nin hast*, hangen heeft geen haast, van eenen moeilijken, of gevaarvollen, arbeid gesproken, waarmede men alligt te vroeg, en altijd vroeg genoeg, begint.

Hinderje, in de gewone Nederlandsche beteekenis van dit woord bij ons in gebruik. Maar *onthinderje* bezigen wij in den zin van ontyreenden, iemand bestelen in het kleine.

Hinkje, herhalend *hinkelje*, hinken, hinkelen, op één' voet springen, vooral van een kinderspel gebezigd. *It hinkeljen*, of *hinkelspul*, gaat op de volgende wijze toe. Men beschrijft op den grond, die daartoe geschikt is, *in hinkelperk*, hinkelperk, verdeeld in meerdere, of mindere, kleinere afdeelingen. Nu heeft men een plat, vierkant, bordje, op welks eenen kant wel eens een kruis gesneden staat, *it hinkelboerd* geheeten, en werpt dit in ieder der kleinere afdeelingen van het perk, van voren op, zonder dat het op een der strepen komt te liggen. Werpt iemand het op eene streep, of in eene verkeerde afdeeling, dan heeft hij zijne beurt verloren. Het, nu zoo uitgeworpen, *hinkelboerd* moet door hem, die speelt, op éenen voet springende, weder uit het perk geschopt worden, zonder dat het op eene streep liggen blijft, en dit wel al die afdeelingen weder door, waarin het reeds geworpen werd, naar mate men meer naar achteren in het perk met werpen komt, zonder een over te slaan. Hij, die dit het eerst, zonder hapering, doet, heeft het spel gewonnen.

Het is te wenschen, dat men de onderscheidene kinderspelen in ons land meer naga, en er naauwkeurige beschrijvingen van geve, omdat zij, mijns inziens, innig

*

zamenhangen met de volksvermaken, gebruiken en bijgevoogheden, onzer Heidensche voorvaderen. Te weinig heeft men hier te lande daar nog aan gedaan, even als of dit te nietig, en de oplettendheid der geleerden geheel onwaardig, ware.

Hinne, heen. *Hinne-kommen*, heenkomen, toevlugt, b. v. huis, familie, vrienden, waar een ongelukkige, verlatene, of zieke, eene verblijfplaats, hulp en verzorging, kan vinden. *Hij het nin hinnekomen*, hij heeft geen huis, geene familie, waarheen hij zich, om verpleging, begeven kan. Ik zette dit laatste woord, dat elders misschien ook zoo gebruikt wordt, hier neder, om de aandacht der taalbeoefenaars daarop te vestigen, of dit *hinne*, dat nu maar, zonder meer, een bijwoord genoemd wordt, ook met het Angelsaksische *hina* samenhangt. *Hina* beteekent in dien taaltak familie, in de samenstelling *hina-ealdor*, *-ealdre*, een familievader; *hine* is een slaaf, een huisgenoot, lid der familie.

Hinne-beien, of de algemeene benaming der frambozen, of die eener bijzondere soort van dat beziëngeslacht. Even weinig als ik dit thans vast bepalen durf, is mij de oorsprong van het eerste gedeelte dezes woords duidelijk. Staat dit misschien in verband met het Duitsche *him*, in *Himbeeren*, ook eene soort van zoodanige beziën? De soort dier beziën, welke in de tuinen gekweekt wordt, en wit of rood van kleur is, noemen wij *fram-* of ook wel *brambosen*, zeker naar de doornen of stekels; *fram*, *bram*, is toch verwant aan *priem*; *bosen* is een met *bessen*, *beziën*. Die in het wild in de woudstreken groeijen, heeten *brommer-* of *brommel-*, ook wel *toarn-beien*, dus ook naar de doornen, waarmede deze struik gewapend is.

Hippe! Zoo roept men een paard toe, dat, ingespannen voor ploeg, of rijtuig, staat te vreten, om het daarmede te doen ophouden. Ik houd dit woord voor één met het

Grieksche ἵππος, *hippos*, dat paard beteekent. *Hap!* roept men de paarden toe, als men hen uit het land tot het werk wil halen, om ze zoo bij zich te doen komen, waarbij men dan ook nog meest in *jouwerkoerke*, een klein, plat, korfje met *jouwer*, haver, of boonen, bij zich heeft. In het Deensch is *hoppe* eene merrie; en dus zal *hap*, *happe*, even als *hippe*, ook een paard beteekenen.

Hippe wordt gezegd van het drinken, als men nu en dan eens een teugje neemt; verwant is dit woord aan *happe*, nu en dan een beet eten nemen. Van hier poezen, rusten. *Wij matte ris was hippe*, wij moeten eens een weinig toeven, rusten. *Little wij wer ris hippe* zegt de eene drinkebroër tegen den anderen, voor: laten wij weér eens proeven. Die beteekenissen van dit woord vloeijen van zelf uit elkander. De oorspronkelijke beteekenis van dit woord zal wel springen, hinken, zijn; de nog gebruikelijke spreekwijze: *it wier op it hipke*, het was op den sprong, het zou zoo zoo gebeurd zijn, schijnt dit aan te duiden, en het Schotsche *to hop*, *hap*, dansen, ons Nederlandsch *huppelen*, en het bekende *hop*, of *hup*, in *hop*, of *hup*, *sa*, *sa!* bevestigen dit. Het herhalende *hippelje*, in de zegswijze: *hippelje in trippelje*, huppelen en trappelen, is bij ons in dien zin nog in dagelijksch gebruik. Zulke woorden schilderen de natuur der handelingen zeer levendig: het *hip* is hier de natuurlijke uitdrukking van de verheffing en *trip* van de nederzetting der beenen.

Hitte, in: *hij is nauw te hitten*, het komt bij hem op de kleinste kleinigheden aan, het is hoogst moeilijk, om het hem naar den zin, of van pas, te maken. In het Engelsch is *to hit*, onder anderen, ook zoo veel als het doel treffen. Van zulk een mensch zeggen wij ook: *min mat him tige trooie*, of *frij wat heine in slaan*, men

moet zich zeer naar zijnen aard en zin schikken, hem veel toegeven, om met hem om te gaan, of hem tot vriend te houden.

Hobbetje, uit eenen wortel met *hippelje* gesproten, en gebruikt van eene schommelende voor- en achterwaartsche beweging, als op *in hobbelhynder*, een hobbelpaard, der kinderen. *Hobbeldrafke* zegt men ook van de beweging van een paard, die iets van den gang en het draven heeft, een zachte draf. *Hobbetje* wordt door de neiging onzer natuur tot rijm vereenigd met *trobbelje*, zoo als *hippelje* met *trippelje*. *Hobbetje in trobbelje* zegt men, gelijk als *hippelje in trippelje*, hoewel in eene eenigzins anders gewijzigde beteekenis, zoo als men uit het gebruik van dit woord in *hobbelhynder* kan opmaken.

Hocht is de naam eener boereplaats onder *Wierum*, *de hocht*, *de hochtplaats*. Ook op *de Holwerder mieden* liggen landen, zoo als mij is opgegeven, die *de hocht* heeten. *KILIAAN* heeft *hoch* in de beteekenis van eene plaats vol struiken, met struikgewas bedekt; ook in die van struikgewas, struiken. In *JAMIESONS Scottish dictionary* vind ik *haugh*, *hawch*, *hauch*, *halche*, in den zin van laag liggenden, vlakken, grond, eigenlijk, aan den oever eener rivier, en wel zoo laag, dat hij somtijds over-stroomd wordt. In het IJslandsch is *hage* eene plaats, voor weiden geschikt, weidplaats. Misschien moet men ons *hoch* hiernit verklaren.

Hoer, hond. In het geloof onzer heidensche voorvaderen speelde de hond, misschien in deze en gene mythe wel eens verwisseld met den wolf, almede eene niet onbelangrijke rol. De uitdrukkingen, welke, van den hond ontleend, en die alle eenen min of meer ongunstigen zin hebben, nog in gebruik zijn, leeren ons dit. De eeroovende straf in de vroegere eeuwen, om eenen hond, aan den hals gebonden, rond te dragen, staat met dat

heidensch geloof omtrent dit dier in verband. *It hoenne-gat*, het hondegat, eene, tot eene gevangenis voor lichtere misdadigers bestemde, plaats onder in de dorpstorens, hangt met de heidensche denkbeelden aangaande den hond te zamen. Het is toch zoo veel als het gat, de gevangenis, van iemand, die niet beter is, dan een hond, de heidensche helhond, hond der onderaardsche godin HEL, waarvan ons *hel*. De scheldwoorden *dou hoen!* gij hond! *dou rikel!* gij rekel! wijzen ons daar ook henen. *Hij bejegent him as in hoen*, *hoensk*, hij geeft hem een hondsche bescheid; *it sil der hoenje*, het zal daar op zijn hondsche toegaan; *it sil der for him hoenje*, hij zal daar eene straf, een pak slagen, als een hond ontvangen, hangen met die heidensche voorstellingen aaneen. *It is in hontumen*, *hoentumen*, *ein te gaan*, het zelfde met *in diwels ein*, in de beteekenis: het is een geweldig lang einde wegs om te gaan, breng ik daar ook toe. Zoo als wij toch *hansum*, gemakkelijk te behandelen, toegevend, goedaardig, van een mensch, een paard, *broeksum*, ligt te bearbeiten, van land gesproken, hebben, zoo ook *hontum*, of *hoentum*, voor *hoentsum*, hondsche. *It is der in hoenne-libben*, het is daar een hondelieven, het zij wat armoede en gebrek, het zij wat twisten, vechten en slaan, aangaat. *It komt fan it hoenne-winskjen net*, *datte keallen stearre*, het komt van het hondewenschen niet, dat de kalvers sterven, nijd en afgunst maken den benijden niet ongelukkig; deze en soortgelijke spreekwijzen kunnen alleen natuurlijk uit het heidensche bijgeloof omtrent den hond verklaard worden. Het bijgeloof, dat *it byljen fenne hoennen fortjirmerij*, voorteeken van het sterven van iemand, is, als de hond, of honden, lang en sterk bij zeker huis blaffen, voeg ik hier eindelijk nog bij, alsmede *hoennestank*, de naam van een kruid.

Hoendert, honderd. Het woord zal zijn zamengesteld

uit *hoend* en *ert*, omgezet *ret*, zoo als de lettergrepen *er* en *re*, wegens de natuur der letter *r*, veelvuldig met elkander verwisseld worden. Zoo zeggen de Angelsaksen *hundrath*, honderdste, voor ons *hoenderst*; de Zweden *hundra*, de Deenen *hundred*, de IJslanders *hundrad*, voor honderd, ons *hoendert*. Het laatste deel van dit woord kan dus *red*, *rad*, *rete*, ons *reet*, scheur, bij KILIAAN ook insnijding, kerf, zijn; het Engelsche *to write*, schrijven, eigenlijk: insnijden, kan hier vergeleken worden. Het rekenen ging bij onze voorvaders meer met zinnelijke teekenen, dan nu. Men herinnert zich den, bij ons nog niet geheel afgeschafte, bakkers-kerfstok, waarmede de onbetaalde brooden, naar de kerven, die daarop staan, verrekend worden tusschen den boer en den bakker, die elk eenen gelijken kerfstok hebben. Van dit gebruik, om *brea oppe prikke te heljen*, brood op den kerfstok te halen (den kerfstok noemen wij ook *de breaprikke*, de broodprik, of stok), hebben wij de spreekwijzen: *de kerwstok is fol*, de kerfstok is vol kerven, het is aan het rekenen, of betalen, toe; *de kerwstok is iser*, de kerfstok is in eenen ijzeren veranderd, het krediet is op, het vertrouwen is vernietigd. Zoo als bij het handelen over eenen koop *it hantjebakken*, het elkander in de hand slaan, het teeken van loven en bieden en koopsluiten was, op gelijke wijze het insnijden van eene kerf in een stuk hout dat van rekenen.

Het eerste deel van *hoendert*, *hoend*, kan verwant zijn aan *hand*, en zoo een geheel van getallen, eene getalreeks, eene greep getallen, beteekend hebben, en later in den zin van een bepaald getal, bij voorbeeld 5 naar de vingers van de eene, 10 naar die der beide handen, en zoo verder voor 10×10 , genomen zijn. In dit laatste lag voor onze nog kinderlijke vaders tevens het bijbegrip van verwarrende grootheid. De spreekwijzen: *it rint oerre*

hoendert, *ynne hoenderten*, het gaat over de honderd (gulden, bij voorbeeld), in de honderden, van eene zeer groote som gesproken; *hoendert gone is in lange rigel*, honderd gulden is eene lange rij, kunnen het eenvoudigst uit dat denkbeeld van eene zeer groote hoeveelheid, in het honderdtal liggende, verklaard worden. Uitdrukkingen als deze: *it leit der alles yn it hoendert om*, alles ligt daar in de grootste verwarring door elkander; *it giet, it rint, yn it hoendert*, het gaat, het loopt, in de war, maken het zoo even gezegde nog duidelijker.

Ook het onderscheid tusschen *it great* en *lyts hoendert*, het groot en klein honderd, 120 en 100, of 10×12 en 10×10 , is, meen ik, onder de visscherlieden te *Wierum* en in *het Moddergat* nog niet geheel uitgestorven. Ik weet echter niet bepaald op te geven, hoe zij deze onderscheidene telwijze, met betrekking tot den gevangen visch, gewoon zijn te bezigen. Hetgeen in de IJslandsche wetten gevonden wordt, vindt men ook bij ons onder die klasse van menschen, de visscherlieden, die het vastste aan het oude kleven.

Hoeneer? wanneer? Men vergelijke hierbij het Engelsche *when*, het zelfde woord als *hoen* en *wan*. De Engelsche uitspraak van *wh* maakt de letterverandering in deze woorden duidelijk. Het laatste deel van ons *hoeneer*, *eer*, en dus ook dat van *wanneer*, mag wel samenhangen met der Engelschen *ever*, in hun *whenever*, op wat tijd ook.

Hoepje, met *de hoep*, den hoepel, spelen; ook hoepels om een vat slaan. Het kinderspel, om eenen hoepel met *de hoepelstok* voort te drijven, is bekend. *De hoepelrok* was vroeger een ijzerdraden hoepel, die door middel van kleine scharnieren zamengevouwen konde worden, en die de Friesche vrouwen om het ligchaam, boven de heupen, droegen. Op kussentjes, die aan *it oerlef*, het rijklijf, of

corset, vastgemaakt waren, hingen dan de rokken vrij wijd ter zijden uitgesperd. *Ophoepelje*, zich wegpakken, schielijk voortloopen.

Hoerdje, bewaren, door iets op eene zekere, vaak geheime, plaats weg te leggen, zoo als appels, om die daar verder rijp en week te laten worden. *In hoerde*, *in appelhoerde*, eene bewaarplaats, eene bergplaats voor appels; ook, door de benaming der plaats, waar iets bewaard wordt, op het daar bewaarde over te dragen, de zaken, die in zulk eene bergplaats weggelegd zijn. Zoo zegt men ook: *de sparpoat fenne bern*, in den zin van het potje, *tontje*, of doosje, waarin dat geld der kinderen zoo gespaard en bewaard wordt, en in dien van het geld zelf. *Hordreich* zegt de Duitscher voor ons *schatrijk*, waarvan het eerste gedeelte, *hord*, ons hoerde is. *To hoard* zegt de Engelschman in den zin van ons *hoerdjen*; *a hoard* is bij hem zulk een verborgene schat, een zoo weggelegde voorraad van iets. Naar mij voorstaat, heb ik het woord *hoerder* ook wel eens bij ons gehoord, van iemand, die iets bewaart en op- of weglegt. Het Latijnsche *hortus*, tuin, ons *hurd*, *hird*, haard, haardstede, hangen ook met *hoerde* te zamen.

Hoerkje, hoereren, hoereriĳ bedriĳven, zoo wel in als buiten het huweliĳk. *Hoerrejeie*, letterliĳk, de hoeren jagen, najagen, naloopen. *Hoerrejagger*, hoerejager, iemand, die dat doet. *Hoerker*, het zelfde; is *hoer* het vrouweliĳke van dit woord? Beschimpender is de benaming *hoerrebok*, bok der hoeren. *Hoerren in snoerren*, slecht vrouwvolk. Wat is hier *snoerren*? SCHMELLER geeft in zijn woordenboek, onder het woord *Schnurren*, de spreekwijze op: *in die Schnurr gerathen*, als beteekenende liederliĳk worden, en het woord *Snurrinch*, *scurra*, een verachteliĳke tijdverdrĳver, een potsenmaker. Met dit Latijnsche *scurra* vergelijkke men ons *schorre-morje*, slecht

volk. SCHMID, in zijn *Schwäbisches Wörterbuch*, zegt, dat *schnurren* zoo veel is als omloopen, met straatmuziek omloopen te bedelen, welke beteekenis SCHMELLER ook, ter aangehaalde plaats, aan dat woord toekent. Hierin vinden wij dus waarschijnlijk den oorsprong en de verklaring van ons *snoerren*. *Hoerkje* wordt ook nog overdragtig gebezigd, in de beteekenis van zijne pijp aan die van een ander aan te steken. Onder de veelvuldige verklaringen van de woorden *hoer*, *hoerkje* enz. zoude ik de voorkeur geven aan die van slijk, modder, vuiligheid, toegepast op zulke vuile en verachtelijke vrouws- en manspersonen en handelingen.

Hoerre, zoo roept men een zwijn toe, om het hier of daar weg, of voort, te drijven. Ik houd dit woord voor eene benaming van het zwijn, mogelijk ontleend van het oud-Friesche *hor*, vuiligheid, en, om de morsigheid van dat dier, daarop toegepast.

Men vindt dit *hoerre* ook in den voorlaatsten regel van het bekende Friesche sprookje voor kinderen :

Ir wier in ôd wyf,

Dij foon in houten duit, enz.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —

» *Hoerre! hoerre!* sei 't ôd wyf,

» *Myn baarch is ynne schoerre!*»

Hoffenje, tegenwoordig alleen, zoo verre mij bekend, iemand met slagen kastijden, een pak slagen geven: vroeger meer algemeen oefenen, drillen. *Hawenje*, reinigen, bij voorbeeld, een klein kind; ook iemand mishandelen, door slaan, snijden, enz; is misschien aan *hoffenje* verwant.

Hofkje, in eens anders appelhof gaan, en daar appels, of andere boomvruchten, stelen. *In hofker* is iemand, die zoo iets doet.

Hokkelinch is eene jonge koe, die een jaar oud is; zij krijgt dien naam tegen den tijd, dat de haar opvolgende kalveren geboren worden. Tot zoo lang heet zij *in keal*; eerst *in nochteren*, ook *nofteren*, *keal*, een nuchter kalf; dan *soep-* of *málkkeal*, al naar dat het kalf met karne-melk, of melk, gevoed wordt. In het Friesch zegt men voor het voeden der kalvers *kealle-boorne*, de kalvers drinken geven. Het geslacht der kalvers onderscheidt men door de benamingen *koue-* en *bolle-keallen*, de eerste zijn de vrouwelijke, de tweede de mannelijke, kalvers. De onderscheidene benamingen, ontleend van de verschillende kleur, kan ik hier niet opgeven. Op kalvers van het vrouwelijke geslacht wordt natuurlijk den hoogsten prijs gesteld, van daar de spreekwijze: *it is in bolle-keal*, het is een mannelijk kalf, hetwelk hier beteekent, het is ver-keerd, ongelukkig, tegen verwachting, uitgevallen.

Hokkelinch zal wel zoo veel beteekenen als een jong dier, dat aankomt, aanwint, toeneemt, van het oude, aan onderscheidene Germaansche taaltakken gemeene, *oec-ken*, vermeerderen, ons *woekeren*, met den frequentativen uitgang *eren*, *hoecker*, *oecher*, *woeker*, *winst*. *Inch* is dan in *hokkelinch* de uitgang, zoo als in *jongeling*, enz., beteekenende dus *hokkelinch*, als het tegenwoordige deel-woord, letterlijk de vermeerderende, de toenemende, hier dus, door het daaronder verstane woord dier, of beest, in het onzijdige geslacht, het toenemende beest.

Wanneer *it hokkelinch* nu in zijn derde levensjaar is overgegaan, dan noemt men het *in inter-rier*, ook wel eenvoudig *in rier*. *It inter-rier* wordt na een jaar *in twinter-rier*, en dit weder een jaar later *in tredkeals-*, en deze vervolgens over een jaar *in fjierdkeals-kou*, ge-naamd. Dit gaat dan zoo verder tot *fyft-* en *sektkeals-kou*, waarbij het nu meestal, omdat de koeijen dan te oud worden, ophoudt.

In *inter-rier* is *inter*, door zamentrekking, zoo veel als een winter, daar onze voorvaders bij winters de jaren telden, en even zoo is *twinter* twee winters. *Inter-* en *twinter-rier* zijn dus koeijen, die *rier* zijn van een winter, of twee winters, of eenjarig, of tweejarig. Daar in dit zamengestelde woord dus door het eerste gedeelte niet de ouderdom van het dier als dier, maar van het dier als *rier*, wordt opgegeven, zoo ligt de hoofdbeteekenis daarvan ook in dit laatste gedeelte der samenstelling. *Rier* nu is, door zamentrekking, het oud-Friesche *rether*, *rither*, het Angelsaksische *hryther*, rund. In TOBLERS *Appenzellscher Sprachschatz* vindt men het woord *rit* (*reit*), in de beteekenis van eene koe, die alle drie weken naar den bul verlangt, in het Friesch *duunsk wurt*, togtig wordt; ook geeft hij, onder dat woord, de beteekenis van een hederlijk, omzwerfend, vrouwspersoon op, ons *ritsig* wijf. *Ritig* geeft die geleerde daar ter plaatse aan in de beteekenis van een beest, dat door zijne teeldrift heen en weder gejaagd wordt. *Riden*, bewegen, stooten, zoo als wij dit woord nog gebruiken, heeft dus ook de beteekenis gehad, of heeft die hier en daar nog, van door zijne teeldrift gejaagd, gedreven, geschokt, te worden. Hierin hebben wij de eigenlijke beteekenis van ons *rier* te zoeken, als een dier, dat voor het eerst de werking zijner teeldrift ondervindt, even als in *hokkelinch* voor dat gevoel, en zoo voor de geschiktheid ter voortteling, aanwint, en daarin toeneemt.

Geld rier is een *rier*, dat niet met kalf is, hoezeer het dan ook *sprongen*, of voor den bul geweest, moge zijn. *Geld*, gelijk in beteekenis aan *gust*, ook dus bij ons van andere dieren gebruikt, kan zoo veel als uitstellend, te leurstellend, zijn, zegt SCHELLER, van het oud-Duitsche *altinon*, differre. *Galt*, in het Duitsch, *yeld*, in het Schotsch, beteekenen ook, niet melkgevend, droog; bij

voorbeeld, *a yeld nurse*, in het Friesch *in droege minne*, eene min, of voedster, die geen zog geeft. *Kalw-rier* is een *rier*, dat dragtig is, of met kalf. *In oerlooper* is *in inter-rier*, dat met opzet *geld*, zonder kalf, gelaten, of *net takomd*, niet bezwangerd, is, om er zoo als *twinter-rier*, of later, des te betere kalvers van te krijgen. Dit woord, half Friesch en half Hollandsch, wijst ons hierdoor aan, dat het, met het gebruik, er door uitgedrukt, in lateren tijd, door de Friesche boeren van de Hollanders is overgenomen. In *oerlooper* is het eerste lid, *oer*, toch Friesch, over, bij voorbeeld, over eene streep, merk, hier tijdmerk; *looper* is Hollandsch, bij ons *rinner*; *oerrinner* zoude dus dit woord in het Friesch moeten zijn. Het geheele woord beteekent zoo een dier, dat over een zeker tijdperk, winter, of jaar, zonder vrucht voort te brengen, heen loopt, dat overschrijdt.

Gelijk als *inter* en *twinter*, van jonge koeijen gebezigd, het eerste en tweede jaar harer vruchtbaarheid en vruchtgeving uitdrukken, zoo zegt men daarentegen bij ons weder *in inter-* en *in twinter-foale*, om daardoor den ouderdom van zoodanige veulens aan te duiden, zonder daarbij op hunne geschiktheid, of ongeschiktheid, ter voortteling te letten. Misschien kwam dit verschillend toegepast spraakgebruik daaruit voort, dat bij het paard meer de geschiktheid tot werken, als van de jaren afhankelijk, bij de koe de vatbaarheid, om vruchtbaar te worden en kalvers voort te brengen, in aanmerking kwam.

Zegt men *in geld rier* in tegenstelling van *in kalw*, zoo staat tegen *in kalw kou* altijd *in fère kou*, nooit *in gelde*, over. Wat is hier nu *fээр*? In het Schotsch is *ferry cow*, even als in het Friesch *in fère kou*, in het Nederlandsch eene *vare koe*; deze laatste benaming verklaart JAMIESON, in zijn *Scottish dictionnary*, verkeerd door *a cow, that yelds no more milk*, eene koe, die

geene melk meer geeft; het moet zijn: eene koe, die geen kalf geeft in dat jaar, waarin zij *féér*, vaar, is. In het Angelsaksisch is het bijvoegelijk naamwoord *fær* aanwezig, in de beteekenis van ledig; dit zal wel het zelfde woord zijn als ons *féér*, Nederlandsch *vaar*; *in fère kou* zal dus eene ledige koe, eene koe zonder kalf, zijn. Verder vermeet ik mij thans niet, den oorsprong van dit woord op te delven.

Wij hebben nu ook nog het, elders mede niet onbekende, *queen*, eene koe, die ongeschikt is, om kalvers voort te brengen. Eigenlijk is *in queen* een kalf van het vrouwelijke geslacht, dat van eene moederkoe te gelijk met een van het mannelijke geslacht geboren wordt, en ongeschikt is tot voortteling, terwijl het mannelijke daarvoor geschikt is. Het schaap brengt ook somtijds zulk een twijfelachtig lam ter wereld, dat *wreen*, of *wrein*, genoemd wordt. Hoe de grondbeteekenis, en welke de afleiding van *queen* ook wezen moge, het beteekent in het gebruik bij de Engelschen, zoo als men weet, vrouw bij uitnemendheid, Koningin; met eene eenigzins veranderde spelling, die van *quean*, is het slecht wijf, hoer. In het Deensch is *qvie* eene jonge koe, vaars; *qviekalf*, koekalf, kalf van eene koe; *qvind*, een liederlijk wijf, hoer, *qvinde*, eene vrouw.

Men noemt eene koe, die tot het laatste van den tijd gemolken is, waarin zij kalven moet, *in troch-molken*, eene door dien tijd heen gemolken, *kou*, koe; *in nijmelk kou* is eene koe, die juist gekalfd heeft, en dus zoo aanstonds eerst melkgevend is geworden. *Kou* maakt in het meervoudige *kij*; *cow* in het Engelsch *cows*, oud-Engelsch *kine*.

Om uit te drukken, wat tot eene koe behoort, en haar eigen is, gebruiken wij het worde *kouë*, zoo als de Hollanders *koeye*. Zoo *kouë-hoed*, *-flesk*, *-smoor*, *-donch*,

enz., koeije-, schielijker uitgesproken, koe-huid, -vleesch, -vet, -drek, enz. Wij noemen ook eene soort van klaver, met roode bloemen, *kouë-klawer*, koeijeklawer, en die bloemen heeten *kouë-bloemen*, koeijebloemen, misschien omdat die soort van klaver in vroegeren tijd veel tot voeding der koeijen gebouwd en gebruikt, of door deze gaarne gegeten werd.

Ik moet, hoe lang gerekt dit artikel ook reeds wezen moge, er echter nog dit aanvoegen. De benaming *oer-looper* wordt dan eerst aan *in inter-rier* gegeven, wanneer dit een begin maakt met zijn vierde levensjaar, of als het jaar, waarin het *inter-rier* werd genoemd, voorbij is. *In doebbel oerlooper* wordt de koe genoemd, wanneer zij, zonder kalven, in het vijfde jaar oud is; heeft zij in dien tijd kalvers voortgebracht, dan noemt men haar *in twinter-tredkeals kou*, dat is, een tweejarig rier, waarin nu het derde kalf ligt. *In hokkelinchs-rier* is integendeel een *rier*, dat zijn hokkelinchs-jaar pas uit-, en zoo zijn jaar als rier eerst ingegaan is; een koebeest dus, tusschen hokkelinich en rier in, en dat iets van beiden heeft. Zoo heeft de landman, door eigene ontwikkeling en die van zijn bedrijf, den leeftijd van zijn vee steeds naauwkeuriger in de taal leeren uitdrukken. Eerst werden winters, of jaren, later ook nog kleinere gedeelten, met betrekking tot den ouderdom en de vruchtbaarheid van het zoo nuttige rundvee, door hem gerekend en onderscheiden, en den tijd van het kalven zijner koeijen teekende hij, vooral vroeger, naauwkeurig in zijnen almanak aan.

(Het vervolg hierna.)

